

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ СОФІЇ РУСОВОЇ В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІГІВЩИНИ

Завдання школи – формувати дитину-українця на своїй національній основі, народній педагогіці

Софія Русова

Просвітителька, педагог, прозаїк, літературознавець, культурно-освітня та громадська діячка, одна із засновниць жіночого руху в Україні, член уряду УНР, член Центральної Ради, голова Української Національної Жіночої Ради, професор Українського Педагогічного інституту імені М.Драгоманова у Празі, турботлива дружина та мати – все це Софія Федорівна Русова (1856–1940) – наша землячка, уродженка с.Олешні Ріпкинського району. Нині ім'я Софії Русової – просвітительки, автора Концепції національної освіти, нової школи, численних підручників і посібників, відоме в усьому світі. Шанують пам'ять цієї дивовижної жінки і на її малій батьківщині, в селі Олешня.

Софіїна Олешня загубилася серед лісів і боліт. «Софіїна» – не тому, що тут був маєток панів Ліндфорс (дівоче прізвище Русової) і село належало цій родині, а тому, що тут народилося маленьке серце – напівшведки і напівфранцузької. Воно прийняло у себе прагнення і поривання малої часточки великого народу, котра говорила на своєму діалекті (навпростець від Олешні до Білорусії – вісім кілометрів), але мовою у якій жив непереборний вільний козацький дух. Навідуючись у село, Софія відкривала безкоштовні курси для юнаків і дівчат, навчала їх різних наук, читала літературні твори. Під час еміграції в Празі, дізнавшись про страшний голод в Україні, посилювала землякам гуманітарну допомогу.

За працями і книжками нашої землячки-сподвижниці навчаються діти всієї планети: нашого світу – по всьому світу. А у маленькій школі в Олешні нині усе так, як хотіла Софія, яка свого часу непокоїлася, що «сучасна українська школа не дає дітям освіти, бо суперечить усім вимогам педагогічної науки, всім потребам народного життя. Вона калічить розум і душу дитини, одриває дитину від родини й, несвідому, кидає на розпутьтя без усякого виховання. Без певної освіти, вона не відповідає духовному складові українського народу» [1, с. 70].

Роки вимушеного забуття минули. Нині Олешнянський ліцей Добрянської селищної ради носить ім'я Софії Федорівни Русової. Сталося це якраз перед днем янгола Софії – 30 вересня, який тепер щороку відзначається в Олешні дуже широко, а в село звідусіль приїздить багато гостей. Понад 20 років тому, земляки вірили, що мине час і мрії Софії Русової здійсняться, заясніє школа вишиванками, портретом Шевченка, неповторною сонячною олешнянською керамікою... Так воно і сталося. Створено шкільний музей, стенд архівних документів Софії Русової, серед яких є й оригінали, а також чимало світлин із Софією та її родичами, котрі побували в Олешні. В музеї знаходяться також шкільні святині – книжки Софії Русової: «Український буквар» 1906 року видання, та «Мої спомини». Педагоги ліцею підготували цілу когорту екскурсиводів-школярів, котрі, як, власне, і всі учні, несуть у світи добре ім'я славетної землячки. Приїздить до Олешні також родичі землячки. Першою побувала онука Ніна, а також приїздила Оріся Ткаченко – правнучка Софії

Русової, яка проживає в Канаді. Відтоді регулярно пише листи до школи, котрі зберігаються дбайливо в музеї.

Педагогічний колектив Олешнянського ліцею працює над методичною проблемою: «Навчання та виховання творчого учня шляхом впровадження педагогічної концепції Софії Русової». З цією метою розроблена ціла низка навчально-методичних заходів. Щорічно на засіданнях педагогічної ради розглядаються питання національного виховання дітей на засадах педагогічних ідей С. Русової, проводяться педагогічні читання, створена творча група вчителів з проблеми: «Відродження національної свідомості, патріотичних почуттів до рідної землі, малої Батьківщини». Традицією стало проведення свята за ідеями С. Русової: «Свято Віри, Надії, Любові та матері їх Софії», педагогічного турніру «Ідея національного виховання у творчій спадщині С. Русової», з використанням інтерактивних технологій. До дня народження Софії Русової відбуваються театралізовані свята: «Рідний край знати – свій народ шанувати», «Подорож пам'ятними місцями рідного району», «Дві долі на одне життя», на яких завжди лунають українські пісні та вірші, вшановують пам'ять просвітительки Софії Русової на основі українських звичаїв та традицій. Олешнянський ліцей імені С.Ф. Русової – це добра організована одиниця, в якій панує свобода, взаємодовіра, мудрість і творчість, демократичність і національний патріотизм, любов до своєї неньки України як і мріяла Софія Федорівна Русова.

Завдання сучасного навчального закладу співзвучні з поглядами Софії Русової про те, що «виховання мусить мати за мету виробити людину з широким розумінням своїх громадських обов'язків, із незалежним розумом, братерським почуттям всіх народів і людей, людину, здатну до роботи, таку людину, яка ніде, ні при яких обставинах не зможе морально і фізично згинуть і приведе у життя свою незалежну думку» [1, с. 75].

З метою популяризації педагогічних ідей С.Ф. Русової в Ріпкинському ліцеї був створений «Центр педагогічної спадщини С.Ф. Русової», основне завдання якого організація педагогічного колективу на вивчення та втілення в практику роботи творчої спадщини великого педагога. Характерна особливість педагогічної концепції великої просвітительки полягає в тому, що центральною ланкою є дитина, особистість, індивідуальність з її природними задатками, здібностями, потребами і прагненнями. «Як нема в садку двох кущів однаковісінських, так не має в класі двох дітей з однаковими почуттями, думками, спроможностями» – відзначала Софія Русова [4, с. 21].

Отже педагоги Ріпкинського ліцею, ставляться до учня, як до особистості, надають йому змогу саморозвиватися і самореалізуватися, враховуючи його можливості, особливості і здібності.

Провідним напрямком педагогічної діяльності вчителів ліцею є навчання і виховання здібних учнів, здатних самостійно мислити і приймати рішення. Першочергове значення в творчому вихованні особистості С. Русова надавала розвитку мислення та формування розумових здібностей дитини. Уже більше 15 років у навчальному закладі діє інноваційна, семестрово-блочно-залікова класно-урочна технологія навчання, яка дає свободу вибору навчальних занять, як педагогові так і гімназисту.

Педагоги ліцею завжди проводять цікаві, нетрадиційні уроки з використанням інноваційних технологій, учні мають ґрунтовні знання, є

конкурентоздатними, про що свідчать результати ЗНО та вступ до закладів вищої освіти.

Педагогічний колектив ліцею, керуючись у своїй роботі принципами педагогіки С. Русової, приділяє велику увагу науково-дослідницькій і творчій роботі своїх вихованців. «Педагоги повинні збудити у дитини дослідника, збагатити її фантазію, думку, світогляд» – писала С.Ф. Русова. Діє у ліцеї учнівське науково-дослідницьке товариство «Пошук». Головне завдання наукового товариства – залучення до самостійної, науково-практичної, пошукової роботи учнів раннього віку та ліцеїстів 5-7 класів.

Необхідним елементом національної школи С. Русова вважала створення в ній «історично-природничого музею», який би дав можливість виховувати, знайомитись із сучасним та минулим життям, виховувати любов до рідного краю. В ліцеї створено три музеї: музей мовознавця А.П.Грищенка, етнографічний та історико-краєзнавчий музеї, де проходять екскурсії, уроки рідної мови, літератури, українознавства та інші.

У педагогічній спадщині Русової важливе місце посідає питання фізичного виховання та здоров'я дітей. Одним з найважливіших напрямків роботи ліцею є організація літньої школи розвитку «Барвінок» та реалізація проєкту «Плакаємо здоров'я дитини».

Людина стає людиною лише в громаді, зазначала С. Русова. Ідеї соціалізації дітей відповідно до національного, духовного складу українського народу педагог вбачала в ідеалі служіння іншим: це служіння родині, громаді, державі, нації, людству. Тому одним із найважливіших пріоритетів розвитку особистості є розвиток соціальної активності, який реалізується шляхом упровадження соціальної програми, соціальних проєктів, таких як «Молодь обирає дію», «Зробимо Ріпки чистими» та інші. В таких проєктах активну участь бере не тільки ліцей, але і інші навчальні заклади Ріпкинської селищної ради.

Діяльність «Центру педагогічної спадщини С. Русової» в ліцеї не обмежується лише підвищенням якості освітнього процесу. Тут зосереджується робота по пропаганді педагогічної спадщини Софії Федорівні. Щедро діляться педагоги досвідом роботи із навчальними закладами Ріпкинської громади та області. Уже є традицією проведення круглих столів, педагогічних читань, семінарів, науково-практичних конференцій, «Софійних зустрічей» тощо.

Центр займається видавничою діяльністю. Видаються збірки, методичні рекомендації, посібники з досвіду роботи. Налагоджена тісна співпраця з науковцями, методичними центрами області та України, освітніми осередками, які втілюють ідеї нашої землячки в практику своєї роботи, благодійним фондом С. Русової в м. Чернігові. Побувало в центрі немало відомих людей: політиків, народних депутатів, учених, артистів, письменників та спортсменів.

Отже педагогічна спадщина С. Русової, яка активно впроваджується в освітньому процесі Ріпкинського ліцею – це джерело цінних думок, починань, педагогічного пошуку. Вона є національним скарбом для духовного збагачення та професійного становлення та росту сучасних та майбутніх поколінь, для виховання творчої, успішної особистості.

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання і включає в себе формування в особистості любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності, виховання дбайливого

ставлення до рідної мови, культури, традицій; формування відповідальності за природу рідної країни.

Ідея національного виховання в педагогічній концепції С.Ф. Русової – головна й визначальна, яка в методологічному плані набуває найважливішої закономірності розвитку теорії та практики освіти, школи, виховання.

Софія Федорівна Русова велику увагу приділяла не лише розвитку дошкільних закладів, але й закладам загальної середньої освіти. Вона говорила: «... народів, який немає школи і не дбає про неї, призначені економічні злидні й культурна смерть» [11, с. 5].

Софія Русова наголошувала, що школа – найдорожчий скарб кожного народу, це ключ золотий, що розмикає пута несвідомості, це шлях до волі, до науки, до добробуту. В праці «Нова школа» розкрито основні засади і принципи побудови початкової ланки національної школи, що має гуманістичне, загальнокультурне і патріотичне спрямування. Не застаріли ці принципи і в сучасній школі, бо й досі створення національної освіти в Україні стоїть тільки як завдання побудови державної, національної системи освіти, насамперед для українського народу і для тих народів, які майже не мали можливості національного виховання. Софія Федорівна вважала, що школа повинна бути національна по духу, не тільки по мові. Українська школа, національна по духу, повинна не тільки навчати, але, перш за все, виховувати. Вона стверджувала: «Жодна правильна, розумово поставлена школа не може бути і не буде національною. Школа існує для конкретного народу, який визнає її дорогою для себе, потрібною йому установою, коли він бачить у ній щось своє, рідне – чує свою мову, бачить свій орнамент, свої свята, чує свою пісню, бачить у школі свою працю. Все це мусить відбиватися у шкільному житті. Кожна школа, щоб бути близькою своєму народові, повинна бути пройнята його духом. Її учні мають виховуватися, вчитися на елементах національної творчості, повинні ознайомитися зі світоглядом нації, як він виявився в її народній творчості, звичаєвому праві, в давніх громадських звичаях та установах. Учні повинні добре знати природу рідного краю, історію та літературу рідного народу і завжди, через усе своє шкільне навчання свідомо ставитися до своїх національних обов'язків. Усяке усупільнення дітей без їх національного виховання було б лише абстрактною метою...» [5, с. 18].

На думку Софії Русової українська національна школа повинна «вбирати в себе усі поступові погляди закордонних реформаторів, але одночасно будувати свою нову національну форму, відповідаючи на перші потреби краю, на національні вимоги ладу». Мета всякої школи – «привчити до життя, розуміти його, найти в ньому своє місце» [5, с. 19].

Одним із основних напрямків роботи гімназії № 9 м. Чернігова Чернігівської міської ради являється національно-патріотичне виховання на ідеях педагогічної спадщини Софії Русової. Основними принципами національно-патріотичного виховання є принципи національної спрямованості виховання, культуровідповідності, гуманізації, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, акмеологічний принцип, особистісної орієнтації, життєвої творчої самодіяльності, толерантності.

Важливим напрямом патріотичного виховання педагоги навчального закладу вважають, використання на уроках елементів українознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв, традицій, обрядів, які містять у собі високі моральні цінності,

збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, мають моральний потенціал, спрямований на виховання особистості.

Базовими предметами, у викладанні яких реалізується патріотичне виховання у школі, вважають предмети гуманітарного та історичного циклу. Тому актуальною в умовах інформаційного суспільства є проблема впровадження ідей національного виховання Софії Русової на уроках інформатики в початковій школі.

Метою пропедевтичного вивчення інформатики є більш раннє ознайомлення учнів початкової школи з основами інформаційно-комунікаційних технологій з метою їх застосування в навчальній та повсякденній діяльності, а також їх використання для розвитку розумових і творчих здібностей учнів.

Розглянемо питання впровадження ідей національного виховання під час уроків інформатики в початковій школі.

Під час вивчення графічного редактора в 4 класі вчителі розповідають про значення символів українських орнаментів, показує відеофільм про малювання писанок (із супроводом українських народних пісень), а потім учні на практичних роботах малюють писанки, рушники, відтворюючи запропоновані орнаменти, або самі створюють орнаменти.

У процесі вивчення та опрацювання тем «Текстовий процесор», «Комп'ютерні презентації», вчитель пропонує учням розробити проєкт у відповідному середовищі українознавчої тематики: «Українські прислів'я та приказки», «Писанка – великодній символ», «Народні свята». Для створення проєкту учням потрібно відшукати інформацію як тестову (прислів'я, приказки, вірші), так і графічну (світлини, малюнки); дібрати музичний супровід; на цій основі розробити проєкт, використовуючи можливості відповідного середовища. У проєкті учні досліджують історію походження писанок та ознайомлюються з різновидами орнаментів та технікою нанесення орнаментів на писанку.

На уроках учні 4-го класу з задоволенням створюють презентації за шаблоном: «Писанки», «Подорож рідним містом», «Історичні пам'ятки Чернігова», «Зимові звичаї та обряди», «Українська народна казка».

Такий же підхід можна використати і під час вивчення теми «Безпека в Інтернет». Під час уроків учні шукають в Інтернеті інформацію українознавчого характеру («Народні символи України», «Державні символи України», «Українські народні пісні», «Звичаї українського народу»).

Отже, навіть під час проведення уроків інформатики ефективно діє система патріотичного виховання, яка сприяє формуванню духовно багатой, розвиненої, творчої особистості, справжнього громадянина України, що і було однією з провідних ідей у спадщині видатного педагога Софії Русової.

В Семенівському ліцеї Семенівської міської територіальної громади, працює творча група вчителів з проблеми: «Розвиток творчого потенціалу учнів через впровадження педагогічних ідей С. Русової в освітній процес». Мета та завдання творчої групи: формування в дітей вміння працювати в колективі, виховання поваги до себе та до оточуючих, підвищення науково-методичного рівня професійної компетентності педагогів, залучення вчителів до вивчення та аналізу педагогічних та філософських поглядів С.Ф. Русової, обмін досвідом роботи з використання ідей С.Ф. Русової тощо.

Національна система освіти й виховання має формувати національно свідомих громадян української держави. Ці переконання С. Русової стали нормою її життя, науковою позицією, мірилом справжньої духовної цінності.

Принцип народності у вихованні та навчанні дітей є основою побудови національної освіти, фундатором якого в Україні була С.Ф. Русова. Вона писала: «Міцнішою нацією в наші часи виявляє себе та, яка краще других вичерпала в своєму вихованні свої глибокі національні скарби й національній психології дала вільний розвиток», тому виховання має бути національним [3, с. 36].

Ідеї С.Ф. Русової щодо національного виховання та принципу народності знайшли своє втілення в сучасній концепції національної освіти в Україні. В ній відзначається, що специфіка сучасної української національної ідеї полягає «... у виразній перевазі в системі виховання і розвитку дітей власне українського: мови, фольклору, художньої літератури, образотворчого мистецтва, музики, народних звичаїв, форм і способів поведінки. Це творитиме для них національну культуру світу, формуватиме національну психологію, самосвідомість і національну гордість-обов'язкові складники духовної багатой особистості».

С. Русова зазначала: «Прищепити національні риси у дітей можна, лише орієнтуючись на специфіку природи, географічне розташування, клімат, історію рідного краю» [3, с. 36]. Тому слід приділяти значну увагу формуванню у дітей високих морально-етичних та громадянських якостей.

Сучасний заклад дошкільної освіти продовжує ідеї Софії Русової. Стаття 7. Закону України «Про дошкільну освіту» наголошує «на вихованні у дітей любові до України, шанобливого становлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу» . Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів (старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця тощо).

Для малюків заклад дошкільної освіти стає першим осередком прилучення до духовних скарбів своєї нації, природним входженням в духовний світ і традиційне життя рідного народу, у загальнолюдську культуру. У закладі дошкільної освіти, вихователі оформлюють народознавчі ігрові центри, куточки краєзнавства у народному стилі, виготовляють фотоальбоми, стенди, збирають цікаві колекції предметів декоративно-вжиткового мистецтва свого краю.

В багатьох закладах дошкільної освіти Чернігівщини створені національні куточки, які розташовані у світлому місці групи та відокремлені від інших осередків. Матеріалів національного середовища в групі зазвичай небагато: це символи – емблеми, яскраво і естетично оформлені, систематична зміна матеріалів. Зміна матеріалів пов'язана з пізнавальною темою тижня. Ось наприклад теми старшої групи: «Мій дитячий садок», «Я і моя сім'я», «Моє рідне місто (село)», «Я громадянин України», «Краса і затишок у домі. Українська оселя в давнину», «Хліб – джерело життя», «Різдвяні зустрічі», «Мова моя калинова», «Готуємося до Великодня», тощо.

В молодших та середніх групах в національних куточках розміщені ляльки у національному вбранні, вироби національних промислів України: посуд, полумисок, горщик, глечик тощо, іграшки народних майстрів (сопілка, дзига) писанки (до Великодніх свят); дитяча література: казки, вірші, фольклор (потішки,

промовки, забавлянки тощо). Застосовуються дидактичні ігри: «Вдягни ляльку в національній одяг», «Намисто», «Котилася торба», «Збери посуд», «Допоможемо бабусі на подвір'ї» та інші.

У старших групах розробляють дидактичні фотоальбоми: «Україна наша держава», «Київ – столиця України», «Долю своєї держави пише кожен із нас», «Чернігів стародавній та сучасний», «Українські страви», «Сімейні свята», «Моя сім'я», «Рослини – символи» тощо.

Крім предметів та виробів національного мистецтва у національному куточку виставляються вироби, які виготовляють і використовують у народі відповідно до обрядових циклів (осіннього, зимового, весняного та літнього).

Наприклад:

- Свято врожаю – кошик з фруктами та овочами, сніп;
- Різдвяні свята – «зірка в дерев'яному обідку, сніп-дідух»;
- Вербна неділя – вербові гілочки, прикрашені квітами та стрічками;
- Свято Пасхи – крашанки, писанки, мальованки;
- Спас, Маковія – кошик з фруктами, букет з макових голівок.

Ставлять букети з квітами ромашки, волошки, чорнобривці, барвінок.

В методичних кабінетах на допомогу педагогу-вихователю, розроблені папки з дидактичним матеріалом: папка «Державні символи України», «Мапа України». Альбоми-папки або друковані посібники: «Промисли і ремесла України», гончарство, різьба, лозоплетіння, іграшки витинанки та інші.

Альбоми-папки :

- «Символи-обереги України»;
- «Обрядовий календар»;
- «Народна мудрість»; (легенди, прислів'я, приказки, загадки);
- «Українське козацтво»;
- «Українські народні пісні»;
- «Літні звичаї та обряди»;
- «Осінні звичаї та обряди»;
- «Українські та народні пісні, хороводні та рухливі ігри».

Також розміщені в методичних кабінетах тематичні папки до визначних дат України, альбоми-папки серії «Народні розписи», бібліотека художніх творів: народний фольклор, казки, художні твори українських письменників, каталог дидактичних ігор з національно-патріотичного виховання та таке інше.

Провідними засадами діяльності сучасних навчальних закладів Чернігівщини є: національна психологія, культура, історія; загальнолюдські духовні надбання; здобутки культури. Розуміння історії народу, яка складалася упродовж століть, дає змогу найбільш різнобічно формувати особистість. Українцям від природи властиві доброта, гостинність, щедрість, мудрість, ліризм, почуття гумору. А значить, відповідні моральні категорії займають належне місце у навчально-виховній роботі педагогів з вихованцями.

Забезпечення поєднання національного з народним та загальнолюдським дає змогу взяти в закладах загальної середньої освіти та дошкільних навчальних закладах те цінне у нашій культурі, що має послідовно гуманістичний характер, велике духовне і пізнавальне значення; дає змогу створення на таких засадах представника української нації, носія народної моралі й культури, майбутнього творця народовладдя, громадянина суверенної демократичної держави.

Розмірковуюючи про роль педагога в національній школі, Софія Русова писала: «В наші часи бути гарним педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди й Науки. Тільки великими зусиллями таких апостолів Україна матиме чесних діячів-патріотів, вмілих практичних робітників і соціально об'єднану, інтелектуально розвинену народну масу» [4, с. 22]. Тож не дивно, що саме творчі пошуки приводять педагогічні колективи України до психолого-педагогічної спадщини Софії Русової.

Список використаних джерел

1. Зайченко І.В. Педагогічна концепція С. Русової: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
3. Коваленко Є. Софія Русова: педагог, просвітитель, державний діяч, вчений/*Рідна школа*. 2000. № 8. С. 35–38.
4. Корж Н. М. Втілення педагогічних ідей Софії Русової. *Управління школою*. – 2016. Січень. № 2. С. 20–23.
5. Народні принципи виховання у педагогіці С. Русової. *Український світ*. 1992. №4. С. 50.
6. Педагогічна спадщина Софії Русової та існуюча освіта : науково-методичний посібник /за ред. В. Г. Слюсаренка, О.В. Проскури. Київ: ІЗМН, 1998. 194 с.
7. Пінчук І.М. Сутність і особливості національного виховання за С. Русовою. *Актуальні проблеми педагогіки і психології*. Ніжин, 1995.
8. Проскура О. Софія Русова – талановита дочка України. *Початкова школа*. 1993. №3. С. 44–46.
9. Пасемко І. Школа – храм для почуттів дитини. Педагоги і гімназисти Ріпкинської гімназії на сторожі заповітів Софії Русової. *Освіта*. 2010. 31 березня–7 квітня. С. 10–11.
10. Сухомлинська О. Софія Русова в контексті розвитку педагогічної думки. *Початкова школа*. 1996. № 9. С. 54–56.
11. Сявавко Є. Народні принципи виховання у педагогіці Софії Русової. *Український світ*. 1992. № 3–6.

Тетяна Дороніна

ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ НАВЧАННЯ

У сучасному світі освіта переживає глибокі трансформації, зумовлені глобалізаційними, технологічними, соціокультурними та ціннісними зрушеннями. Актуальність теми визначається потребою переосмислення традиційних підходів до навчання, орієнтацією на людину як головний суб'єкт освітнього процесу, а також інтеграцією нових освітніх парадигм – компетентнісної, гуманістичної, цифрової, екосоціальної, андрагогічної та нооосвітньої. Їхнє поєднання формує нову модель